

TALABALARNI GENDER TENGLIGI RUHIDA TARBIYALASH ZARURIYATI

Xaydarova Sayyora Chinaliyevna

Guliston davlat universiteti

Pedagogika fakulteti o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10611235>

Anontatsiya. Mazkur maqolada gender tushunchasing fanga kirib kelishi, gender tenglik, O'zbekiston Respublikasida ijtimoiy hayotda gender masalalari, gender tenglik munosabatlarining siyosiy-ijtimoiy holati tahlil qilingan. Shuningdek, oliy ta'lim tizimiga gender yondashuvni tatbiq etishning o'ziga xos jihatlari, oliy ta'lim olishida xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar yaratilishi masalalari ilmiy nuqtai nazardan talqin etilgan. Oliy ta'lim olishda xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar kafolatlarining ta'minlanishini o'rganishga doir o'tkazilgan so'rovnoma natijalari tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: gender tenglik, gender yondashuv, huquq, imkoniyat, kafolat, xotin-qizlar, erkaklar, oliy ta'lim, talaba, tarbiya, maslahat kengashi, samarali mexanizm.

THE NEED TO EDUCATE STUDENTS IN THE SPIRIT OF GENDER EQUALITY

Abstract. This article analyzes the introduction of the concept of gender into science, gender equality, gender issues in social life in the Republic of Uzbekistan, and the political and social situation of gender equality relations. Also, the specific aspects of the implementation of the gender approach to the higher education system, the creation of equal rights and opportunities for women and men in higher education are interpreted from a scientific point of view. The results of a survey conducted to study the provision of guarantees of equal rights and opportunities for women and men in higher education were analyzed.

Key words: gender equality, gender approach, right, opportunity, guarantee, women, men, higher education, student, education, advisory council, effective mechanism.

НЕОБХОДИМОСТЬ ОБРАЗОВАНИЯ СТУДЕНТОВ В ДУХЕ ГЕНДЕРНОГО РАВЕНСТВА

Аннотация. В данной статье анализируется внедрение понятия гендера в науку, гендерное равенство, гендерные проблемы в общественной жизни Республики Узбекистан, а также политическая и социальная ситуация в отношениях гендерного равенства. Также с научной точки зрения интерпретируются конкретные аспекты реализации гендерного подхода в системе высшего образования, создания равных прав и возможностей для женщин и мужчин в сфере высшего образования. Проанализированы результаты опроса,

проведенного с целью изучения обеспечения гарантий равных прав и возможностей для женщин и мужчин в сфере высшего образования.

Ключевые слова: *гендерное равенство, гендерный подход, право, возможность, гарантия, женщины, мужчины, высшее образование, студент, образование, консультативный совет, эффективный механизм.*

Kirish. Gender tenglik goyasi XX asrning oxirgi un yilliklarida to'liq shakllandi, u turli davr va ijtimoiy-madaniy sharoitda xar xil ma'naviy-axlokiy talablar asosida o'zgarib turgan ijtimoiy-madaniy jarayon ekanligi anglanildi. Gender madaniyatini shakllantirishda eng muxim pedagogik xulosalardan biri, yeshlarni gender tenglik ruhida tarbiyalash ishlarida oila, maktab, tengdoshlar, ommaviy axborot vositalari (radio, televideniye, internet)ning roli axamiyatlidir. Birlashgan Millatlar Tashkiloti (BMT)ning inson xuquqlari, erkinliklarini ta'minlashga karatilgan siyosati ana shu ijtimoiy farqlarni yumshatishga, iqtisodiyijtimoiy taraqqiyotning barcha soxalarida ularga teng imkoniyatlar yaratishga gender tenglik goyasini shakllantirishga qaratilgandir.

Ta'lim tizimi jamiyatni yaxlit tarzda aks ettiruvchi ko'zgu bo'lib, unga o'z ta'sirini o'tkazadi va o'z navbatida ta'limda kechayotgan yangilanishlar ham jamiyat taraqqiyotiga ta'sir o'tkazmay qolmaydi. Shu bois, ta'lim tizimi jamiyatda gender tenglikni joriy etishdagi o'zgarishlarning tashabbuskori bo'lishlari kerak. Bu esa o'z navbatida, oliy ta'lim tizimiga gender yondashuvni tatbiq etish va va boshqarishning nazariy-metodologik asoslari ishlab chiqilishini talab etadi. Chunki har bir davlatning barqaror taraqqiyoti hamda rivojlanishi – inson omili, xususan, yosh avlodning ilmiy, ijodiy va ma'naviy salohiyatiga bog'liqdir. Ta'kidlanganidek, bugungi kunda gender tenglikka erishish nafaqat demokratik qadriyatlardan biri, balki ijtimoiy-iqtisodiy va ma'naviy taraqqiyotning muhim omili hisoblanadi. Jahon miqyosida orttirilgan tajriba shundan dalolat beradiki, aynan erkaklar va ayollar uchun teng imkoniyatlar mavjud davlatlarda aholi turmush farovonligi va ijtimoiy-siyosiy faolligi yuqori darajada bo'lib, islohotlar muvaffaqiyati ta'minlanadi. “Gender” xotin-qizlar va erkaklar o'rtasidagi munosabatlarning jamiyat hayoti va faoliyatining barcha sohalarida, shu jumladan siyosat, iqtisodiyot, huquq, mafkura va madaniyat, ta'lim hamda ilm-fan sohalarida namoyon bo'ladigan ijtimoiy jihati [1].

Yoshlarni gender tenglik ruhida tarbiyalashning eng muhim ahamiyati ularni, birinchi galda, qiz bolalarni o'zligini anglashiga, ijtimoiy muxitni, ijtimoiy ruhiyatni, ichki uyushtiruvchi, xarakterga keltiruvchi va yetaklovchi, inson qadr-qimmatining jinsiga qarab belgilanmasligini isbotlovchi kuchga aylanishiga xizmat qilishidir. Bu xolda gender tenglik g'oyasi (o'g'il va qiz

bolalarga teng huquq hamda teng imkoniyatlar yaratish) shaxsning xam, jamiyatning xam ma'naviy yuksalishiga ta'sir qiladi, insonlarni anglashga, ijtimoiy tafakkurning o'zgarishiga olib keladi. Gender tenglik g'oyasi jamiyatda yoshlarning siyosiy ongini shakllantirishga, mustaqil fikrlashga, ma'naviy-ruhiy jixatdan tenglik tamoyillarini o'ziga singdirishga undovchi va uni xarakatga keltiruvchi bunyodkor g'oyadir.

Xorijiy va MDH mamlakatlari olimlari E.Maer, K.Xiggins, I.Kon, A.Mudrik, L.Popova, I.I.Yukina, Yu.S.Tukacheva, L.I.Stolyarchuk va boshqalarning tadqiqotlarida gender va ta'limda gender yondashuv masalalari o'g'il va qiz bolalarga ta'limda bir xil imkoniyatlarni berish va tenglikni ta'minlash; o'quv jarayonida o'g'il va qiz bolalarning psixofiziologik xususiyatlaridan kelib chiqqan holda, ularning o'z imkoniyatlarini to'laqonli ro'yobga chiqarishi uchun xizmat qiladigan o'qitishning shakl va metodlari, vositalarini tanlash; ta'lim muassasasida gender bag'rikenglikni, gender tenghuquqlilikni ta'minlash, shuningdek ta'lim mazmunining gender tahlilini amalga oshirish, o'qituvchilarning gender savodxonligini oshirish kabi yo'nalishlar keng o'rganilgan [6, 17-b].

2017–2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasi bilan gender tenglikni ta'minlashga oid chora-tadbirlarni yangi bosqichga olib chiqishda dasturiy ahamiyatga ega bo'lgan hujjat bo'ldi. So'ngi to'rt yilda xotin-qizlar manfaatlariga doir, xalqaro standartlar asosida 24 ta me'yoriy-huquqiy hujjatlar qabul qilindi. Shulardan ikkitasi gender tenglikni va ayollarni zo'ravonlikdan himoya qilishga qaratilgandir.

Fikrimizcha, oliy ta'lim tizimiga gender yondashuvni tatbiq etish ta'lim jarayonining barcha tarkibiy qismlari, ya'ni tarbiyaviy, ta'limiy (ta'lim mazmuni) va metodik (o'qitish metodlari, o'quv jarayonini tashkil etish, pedagogik hamkorlik) jihatlarini, shuningdek, tashkiliy-pedagogik shart-sharoitlarini, ta'lim tizimini boshqarishni gender masalalariga ta'sirchanligini oshirishni ko'zda tutadi.

Gender tenglikni ta'minlashga yo'naltirilgan ta'lim-tarbiya yoshlar xulq atvorining, dunyoqarashining ijtimoiy foydali, adolatli, insonparvar, demokratik sifatlarini shakllantirish ishiga yordam berishi shubxasiz. Chunki gender tenglik g'oyalari bilan sug'orilgan ta'lim-tarbiya yoshlarda gender bilimlarni hosil qilishi, ularning dunyoqarashiga va e'tiqodiga aylanib borishi, ruhiyatiga ta'sir etishi mumkin. Bu, ayniqsa, qiz bolalarning mas'uliyat va qat'iyatlik, qiziqish bilan o'zlari istagan sohalarni o'rganishlariga intilishlarini shakllantirishning psixologik xususiyatlarini o'rganib, ular ongida jamiyat taraqqiyotining barcha sohalarida faoliyat ko'rsata olishlariga ishonch hosil qilish mumkin. Bu esa ularda tegishli ma'naviy ahloqiy sifatlar bilan bir

qatorda, Vatanga muxabbat, uning yuksakligini ta'minlashga o'z hissasini qo'shishga ishonch tuyg'usini shakllanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shuning uchun xam ta'lim jarayonida gender tarbiyaning imkoniyatlaridan izchil foydalanish yoshlarni barkamol shaxs sifatida kamol toptirishda katta rol o'ynaydi.

Pedagogika fanida gender tenglik va farqlarni hisobga olish tamoyili ustuvor bo'lishi kerak. Bu ustuvorlikni ta'minlashning o'ziga xos jihatlari:

- o'quv materialini tanlashda o'g'il va qiz bolalar orasidagi o'ziga xoslikni farqlash;
- o'g'il va qiz bolalarning alohida o'ziga xos faoliyatini rivojlantirish;
- muayyan jinsga mos keladigan o'quv faoliyatini tashkil etish;
- har bir jinsning o'ziga xos faoliyat turini shakllantirishga xizmat qiladigan o'quv materiallarini tanlash;
- ta'lim jarayonida qat'iy, didaktik jihatdan shakllangan gender interpretatsiyalarini qo'llashga yo'naltirilgan pedagogik faoliyatni shakllantirish. Ta'lim jarayonida o'g'il va qiz bolalarga mehnat ta'limi berish va ularni kasbga yo'naltirishning barqaror pedagogik tizimini vujudga keltirishda o'quvchilarning gender jihatdan o'ziga xos bo'lgan shaxsiy sifatlarini qaror toptirish muhim ahamiyatga ega. Buning uchun ta'lim jarayonida quyidagilarga alohida e'tibor berish zarur:
- o'g'il va qiz bolalar orasidagi farqlarni neytrallashtirish va interpretatsiyalashga qaratilgan o'quv harakatlarini tashkil etish;
- ularni gender o'xshashlikni namoyon qilish ruhida tarbiyalash;
- o'quv jarayonida o'g'il va qiz bolalarning alohida-alohida faoliyat ko'rsatishini ta'minlash;
- o'g'il va qiz bolalarning shaxsiy qiziqishlariga mos keladigan o'quv faoliyati turlarini tashkil etish;
- aniq o'quv vaziyatini hisobga olgan holda faoliyat ko'rsatishni ta'minlash. O'g'il va qiz bolalarning har biri qanday bo'lishi, qanday faoliyat to'rini egallashi ta'lim sifatiga bog'liq. [3, 104 bet]

Xulosa qilib aytganda, davlatimizda gender siyosatining muhim strategik maqsadi millat oilasida xotin-qizlarning o'rni, ularning moliyaviy ahvolini va ijtimoiy farovonligini yaxshilashga qaratilgan. Bunday strategiyani quyidagilarda ko'rish mumkin: ko'p bolali, yosh, kam ta'minlangan oilalar uchun ijtimoiy kafolatlarni ta'minlashni o'z ichiga olayotganligi; sog'liqni saqlash va ta'lim sohasida yagona ijtimoiy standartlar ishlab chiqilayotganligi; oiladagi

zo'ravonlikni bartaraf etish, xotin-qizlar huquqlarini himoya qilishning huquqiy asoslarini yaratish muammolari kabilarga e'tibor qaratilmoqda.

REFERENCES

1. O'zbekiston Respublikasining "Xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar kafolatlari to'g'risida"gi qonuni. – 2019 yil 2 sentyabr
2. O.Jamoldinova, M.Mirsolieva, K.Risqulova. Pedagogik ta'limda gender yondashuvi masalalari// Maktabgacha ta'limda davlat va nodavlat sektorni rivojlantirish: yangi shakllari va ta'lim mazmuni mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy anjuman materiallari to'plami. – Toshkent, 2020. –B.(99-10-bet, 189 b)
3. Gender tadqiqoti asoslari kursi xrestomatiyasi: / rus tilidan qisqar. tarjima. Oliy o'quv yurtlari uchun. –Toshkent: "O'zbekiston", 2003. – (104-bet, 411 b)
4. Pedagogika: Bolshaya sovremennaya ensiklopediya /Sost. Ye. S. Rapasevich – M.: "Sovrem. Slovo", 2005. – (440-bet, 720 b)
5. Matlab Tilavova., Ta'lim jarayonida gender tenglik va farqlarni hisobga olishning pedagogik va psixologik imkoniyatlari. Pedagogik mahorat. Ilmiy-nazariy va metodik jurnal. Buxoro., 2021 y. (13-17 betlar, 178 b)
6. Jamoldinova O.R. Ta'lim tizimida gender yondashuvni tatbiq etishning samarali mexanizmlari. Belarus-O'zbek ilmiy-metodik jurnali. 2022-yil, 1-son. B. (17- 25). <https://doicode.ru/doifile/regdoi/2022/06/doicode-2022.055.pdf>.
7. Jamoldinova O., Egamberdieva T., Solixo'jaeva D. Oliy ta'lim tizimida gender yondashuv: bugun va kelajak tamoyillari. Uslubiy qo'llanma – Toshkent, 2022. – (20-bet, 79 b)

MODERN SCIENCE
& RESEARCH